

Екоклуб надав рекомендації до «Плану України»

Екоклуб долучився до [другого раунду консультацій](#) з громадськими організаціями в межах підготовки Плану України щодо впровадження реформ в рамках реалізації Плану України для Міністерства економіки України. Ми надали позиції щодо реформування процедури ОВД, центрального тепlopостачання, умови розвитку ВДЕ, а також наголосили на важливості врахування кліматичних чинників та встановлення СЕС на об'єктах критичної інфраструктури.

Потреба реформування оцінки впливу на довкілля.

Пропоновані кроки

- Розглянути основні проблеми функціонування ОВД в Україні.
- Реформувати інституціональну структуру, що забезпечує процедуру ОВД для досягнення її ефективності.
- Створити спільні майданчики між бізнесом/громадськістю та владою для ефективної комунікації з вирішення конкретних проєктів.
- Врахувати процедуру ОВД при плануванні післявоєнної відбудови.

Очікуваний результат реформування ОВД в Україні

- Система ОВД в Україні відповідає основним принципам Директиви № 2011/92/ЄС.
- Громадськість має прямий вплив при наданні уповноваженим органом дозвільних документів підприємствам, що планують свою діяльність, яка може чинити вплив на довкілля і здоров'я місцевого населення.
- Процедура ОВД є відкритою та прозорою, виконавці звітів — компетентні фахівці, які несуть відповідальність за написану ними документацію.
- Бізнес заохочений враховувати принципи збереження довкілля при плануванні своєї діяльності шляхом інструментів штрафування, субсидіювання, злагодженої інформаційної кампанії.
- Ефективний та незалежний контроль і моніторинг за дотримання екологічних вимог суб'єктом господарювання.

Чому це важливо?

Оскільки процедура оцінки впливу на довкілля — це один з основних інструментів участі громадськості у процесі прийняття рішень, її неефективність часто може призводити до порушення права громадян на вільний доступ до інформації про стан довкілля та права на стійке та здорове довкілля. Теперішня процедура може стати перешкодою для багатьох проєктів відновлення.

Реформування законодавства у сфері ОВД є важливим з метою створення оптимальних механізмів врахування в цій процедурі інтересів громадськості, бізнесу та влади, пріоритетно у період відбудови та відновлення. Прозорість та ефективність процедури сприятиме імплементації європейських норм і практик в рамках Директиви №2011/92/ЄС, що спростить міжнародні відносини та покращить сприйняття України на міжнародній арені.

Якщо процедура ОВД стане більш ефективною та передбачуваною, це сприятиме інвестиціям та розвитку бізнесу. Підприємства отримають більш чітку процедуру для планування та впровадження проєктів, що сприятиме створенню нових робочих місць.

Поліпшення процедури ОВД допоможе зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити якість життя майбутніх поколінь.

В результаті цих змін, ефективність ОВД покращиться, і це може призвести до збільшення інвестицій, покращення стану довкілля, підвищення якості життя громадян, відповідності європейським стандартам і сприяти сталому розвитку, що в свою чергу може мати позитивний ефект на ВВП, бюджетні надходження та загальний розвиток України.

Реформа Центрального тепlopостачання

Пропоновані кроки

- Прийняти на державному рівні позиційний документ щодо необхідності збереження систем центрального тепlopостачання як способу забезпечення теплом та гарячою водою населення.
- Підготувати концепцію реформування центрального тепlopостачання.

Необхідно сформувати робочу групу, яка б підготувала концепцію реформи. Робоча група має включати представників центральних та місцевих органів влади, операторів центрального тепlopостачання, громадськості, експертів та релевантних проєктів технічної допомоги. Робоча група має мати завдання підготувати концепцію, яка забезпечить розвиток та модернізацію центрального тепlopостачання; зростання задоволеності його послугами кінцевих споживачів; стимулювання енергоефективності як на стороні операторів тепlopостачання, так і на стороні кінцевих споживачів; прозорість та зрозумілість формування цін на послуги центрального тепlopостачання; подальший розвиток реформи децентралізації; а також перехід до вуглецево-нейтральних видів опалення.

- Збільшити частку виробництва тепла з використанням ВДЕ та новітніх технологій без використання викопного тепла
- Створення Фонду, або покладання обов'язків і ресурсів на наявний Фонд Енергоефективності України) як інструменту залучення пільгових коштів на модернізацію систем ЦТ муніципалітетами. Ця програма необхідна для заміну наявних центральних/магістральних трубопроводів, втрати у яких становлять 30% і більше.
- Створення доступної/пільгової програми кредитування виробників тепла, яка б дала можливість залучати кошти саме на купівлю обладнання для виробництва тепла та гарячої води з ВДЕ та за допомогою теплових насосів. Доступ до такої програми має бути однаковим як для комерційних виробників так і для комунальних підприємств.
- На законодавчому рівні забезпечити:
 - економічні стимули як для представників органів місцевого самоврядування, так і для кінцевих споживачів використовувати ЦТ;
 - вимоги по модернізації та оновленню інфраструктури ЦТ;
 - диверсифікацію джерел енергії для опалення та перехід до (а) електричного опалення за умови використання теплових насосів або (б) сталої біомаси;
 - стимулювання використання біомаси для виробництва біогазового палива, яке має стати вуглецево нейтральною альтернативою природному газу.

Чому це важливо?

Центральне тепlopостачання (ЦТ) знаходиться переважно в комунальній власності/підпорядкованості. За роки незалежності ця система ще більше фізично і морально застаріла. Аварії стаються все частіше, втрати теплової енергії в мережах зростають. Муніципалітети не мають коштів на глобальну модернізацію господарства. Самі комунальні підприємства не мають прибутків через загальнодержавну тарифну політику і також не можуть відновлювати системи. Таким чином кількість і відсоток генерації тепла системами ЦТ постійно знижується. Країна переходить на індивідуальне і автономне опалення. Це несе небезпеку збільшення викидів CO₂ та неможливість перейти на відновлювальну і дружню до довкілля енергетику, зростає подальша залежність від викопних ресурсів/цін на них. Крім того, перехід житлового та комерційного сектору на індивідуальне та автономне опалення (саме так відбувається зараз) призведе до ще більш збиткової роботи галузі. А відмова держави та муніципалітетів і їх будівель від ЦТ призведе до витрат, які в разі будуть більші, за ті, що треба на модернізацію системи.

Наявність інфраструктури центрального тепlopостачання в українських містах потенційно може суттєво знизити перехід до низьковуглецевого опалення міст. Проте, у більшості випадків ця інфраструктура перебуває у поганому стані і втрати тепла можуть сягати 30 % як у Рівному. Крім того, споживачі вкрай незадоволені якістю послуг центрального тепlopостачання, а нові будинки до нього не підключаються. Для зміни цієї негативної тенденції необхідно розробити здійсненну концепцію реформи, яка б враховувала інтереси всіх зацікавлених сторін та відповідала вимогам євроінтеграції.

СЕС для об'єктів критичної інфраструктури

Пропонвані кроки

Створення державної програми/фонду, що виділятиме кошти для об'єктів критичної інфраструктури, які мають попередні документи (передТЕО, ТЕО, ПКД тощо) для реалізації ВДЕ проєктів. Пріоритетом є реалізація пілотних проєктів. Впровадження такої програми/фонди вимагатиме виконання наступних кроків.

1. Підготовча робота:

- аналіз ідентифікації об'єктів критичної інфраструктури та їх потреб у фінансуванні;
- визначення об'єктів, які мають попередні документи (передТЕО, ТЕО, ПКД тощо) для реалізації ВДЕ проєктів.

2. Розробка концепції:

- створення концепції державної програми або фонду, включаючи мету, завдання, обсяг фінансування та пріоритети;
- визначення правової основи для програми або фонду;
- підготовка законодавчих актів;
- розробка та узгодження необхідних законопроєктів для створення програми або фонду;
- проведення громадських консультацій і громадських слухань для залучення зацікавлених сторін.

3. Ухвалення законів в установленому порядку.

4. Створення або реорганізація відповідної установи, яка буде відповідати за адміністрування програми або фонду.

5. Визначення джерел фінансування для програми або фонду та розробка бюджету та процедур фінансування.

6. Визначення процедур і критеріїв відбору пілотних проєктів проведення відкритих конкурсів або інших процедур з відбору.

7. Розробка документації для проєктів:

- вимоги до документації для підготовки проєктів;
- підготовка документів для пілотних проєктів, включаючи передТЕО, ТЕО, ПКД тощо.

8. Оцінка і відбір проєктів.

9. Реалізація пілотних проєктів.

- укладення угод з вибраними проєктами;
- моніторинг та контроль за виконанням проєктів.

10. Звітність і оцінка:

- публікація звітів про реалізацію програми або фонду;
- оцінка результатів та внесення необхідних змін у програму або фонд.

Цей процес може зайняти значний час і вимагати співпраці різних державних органів, громадських організацій та інших зацікавлених сторін. Також важливо забезпечити прозорість та ефективність управління програмою або фондом для досягнення позитивних результатів.

Чому це важливо?

Серед важливих причин створення державної програми/фонду для фінансування проєктів ВДЕ для критичної інфраструктури:

- Забезпечення стійкості перед кризами (війною): Об'єкти критичної інфраструктури з сонячними станціями (або іншими ВДЕ об'єктами) можуть забезпечити стійкість перед війною, негодою, техногенними катастрофами та іншими надзвичайними ситуаціями. Особливо під час відключень додаткове джерело енергії зможе забезпечити роботу лікарням, водоканалам

тощо. До прикладу сонячна станція у Звягелі (Житомирська область) 32,4 кВт забезпечує роботу 11 апаратів для штучної вентиляції легень в міській лікарні.

- Розгортання ВДЕ для живлення водоканалів та лікарень навіть в умовах війни має термін окупності біля 5 років. Такі проєкти означають зниження споживання електрики з мережі, що збільшує надійність її роботи.
- Зростання ВВП. Інвестиції у розвиток критичної інфраструктури сприяють ефективнішому функціонуванню економіки та збільшенню ВВП. Покращення інфраструктури сприяє збільшенню виробництва та покращанню умов для підприємництва.
- Підвищення конкурентоспроможності: Покращена інфраструктура підвищує конкурентоспроможність країни, що може привести до залучення іноземних інвестицій та розвитку експорту, що позитивно впливає на баланс платіжної рахунку.
- Зменшення витрат. Покращення інфраструктури може зменшити витрати на підтримку і ремонт зношених об'єктів і знизити екологічні ризики. Це дозволяє заощадити кошти для уряду та підприємств. Крім того, зекономлені кошти за електроенергію можна інвестувати в розвиток інфраструктури. Сонячна енергія коштує в 2-3 рази, ніж електроенергія з мережі для об'єктів критичної інфраструктури.
- Покращення якості життя. Зручна інфраструктура покращує якість життя населення, зменшує час та витрати на транспортування, підвищує доступ до освіти та медичних послуг, що сприяє загальному благополуччю суспільства.

Необхідність врахування викликів зміни клімату, що вже мають місце в Україні

Пропоновані кроки

1. Закріплення на законодавчому рівні та виконання основних положень Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363, а саме:

- а) проведення оцінки вразливості у всіх громадах України на основі обласних оцінок;
- б) розробка плану адаптації громади до зміни клімату у всіх громадах України;
- в) інтеграція результатів оцінки вразливості у всі стратегічні документи громади, включно із планами відновлення;
- г) реалізація заходів з адаптації в громадах, у яких вони були розроблені.

2. Проведення навчання представників ОМС з проведення оцінки вразливості та розробки адаптаційних планів у кооперації з профільними громадськими організаціями та Угодою мерів.

3. Забезпечення надання доступу громадам до кліматичних та статистичних даних і консультацій зі спеціалістами.

4. Створення в структурі органів міської ради спеціального орган (відділ, посаду), який відповідатиме за розробку оцінки вразливості, координуватиме реалізацію заходів з адаптації та організовуватиме моніторинг виконання та перегляд оцінки вразливості (раз у 4 роки).

5. Розробка технічної документації та набору типових рішень з адаптації інфраструктури громад до зміни клімату в громадах, де вже є розроблений План з адаптації.

Чому це важливо?

Для отримання європейських інвестицій плани повоєнної відбудови повинні відповідати критеріям визначеним законодавством ЄС, у яких адаптація до зміни клімату має бути невід'ємно інтегрована в галузеву та місцеву політику, враховуючи вплив зміни клімату на суспільство, економіку, інфраструктуру та навколишнє середовище. Необхідно інтегрувати заходи кліматичної адаптації до стратегій відновлення місцевого економічного та соціального розвитку, що дозволить врахувати неминучі наслідки зміни клімату.

Частина громад в Україні, які є підписантами Угоди мерів (Covenant of Mayors), вже розробила деталізовані плани зі скорочення викидів вуглецевих газів та розробленими заходами з адаптації. У цих Планах дій сталого енергетичного розвитку та клімату (ПДСЕРК) на основі реальних показників прораховані можливості громади до скорочення викидів двоокису вуглецю та адаптації до зміни клімату запропоновані конкретні заходи, які необхідно здійснити для досягнення цієї цілі. Заходи містять опис необхідних кроків та економічне обґрунтування.

Водночас значна частина заходів з адаптації населених пунктів не потребує вкладень значних коштів, за умови:

- враховані на етапі планування чи розробки того чи іншого елементу інфраструктури (наприклад відведення дощової води в дорожній інфраструктурі — створення водозахоплюючих та водоутримуючих узбічь вздовж доріг та вулиць);
- зміни традиційних підходів та поведінкових патернів персоналу (наприклад: догляд за зеленими насадженнями або контроль за вивезенням);
- втілюються під час проведення ремонтних чи підтримуючих робіт елементів інфраструктури (розгерметизація простору — заміна традиційного суцільного покриття міських просторів асфальтом, бетоном чи іншими водонепроникними матеріалам на покриття, що дозволяє просочуватися опадам в ґрунт, наприклад, різні види плиток).

Впровадження заходів з адаптації також дозволить:

- комплексно вплинути на стан навколишнього середовища та знизити негативний вплив на довкілля урбанізованих територій;
- сприятиме збереженню людського капіталу шляхом підвищення рівня комфорту проживання населення та зростання якості життя, що може бути додатковим аргументом як для повернення вимушено переміщених осіб з-за кордону, так і для осідлості на нових місцях проживання внутрішньо переміщених сімей;
- сприятиме розвитку місцевого бізнесу, появі нових робочих місць;
- зменшення витрат на усунення наслідків несприятливих кліматичних явищ (наприклад зменшення кількості підтоплень вулиць внаслідок випадіння зливових опадів в разі облаштування дорожньої інфраструктури дощовими канавами, садками, зменшення герметизації простору і подібне).

Продовжувати створювати стимулюючі умови для розвитку виробництва електричної та теплової енергії з відновлювальних джерел.

Пропоновані кроки

1. Нормалізація розрахунків на ринку ВДЕ:

- відмова від штучного стримування цін на електричну енергію та надання можливості ДП “Гарантований покупець” забезпечити максимальний дохід від продажу електричної енергії, в тому числі шляхом затвердження ефективної торгової стратегії підприємства;
- відкриття експорту електричної енергії з ВДЕ як для ДП “Гарантований покупець” так і для виробників окремо;
- своєчасне коригування тарифу на передачу задля оперативного врахування додаткових доходів або коригування на суму дефіциту;
- скасування розпорядчих документів щодо обмежень виплат на ринку;
- коригування механізму розрахунку вартості послуги з розвитку ВДЕ та затвердження її вартості, який не буде ставити в залежність виробників ВДЕ від дій ДП “Гарантований покупець” та ОСП;
- впровадження громадського контролю шляхом створення окремої ради для контролю за ефективністю діяльності ДП “Гарантований покупець”;
- додаткове фінансування ДП “Гарантований покупець”, метою якого має стати покращення рівня прогнозів підприємства, в тому числі через врахування обмежень генерації та впровадження KPI на підприємстві.

2. Визначення тарифів на електричну та теплову енергію відповідно до ринкових показників.

Необхідно закріпити план дій щодо визначення тарифів відповідно до ринкових показників на рівні закону, що передбачав би внесення змін у відповідні нормативно-правові акти та розробку необхідного вторинного регулювання. Опорними пунктами такого плану повинно стати закріплення наступних положень:

- проведення інформаційної та роз’яснювальної кампанії для населення, що включатиме інформацію про рівень тарифів в інших країнах, вплив тарифів на модернізацію виробничого обладнання, пояснення щодо впливу вартості електричної та теплової енергії для бізнесу на вартість товарів та послуг;
- приведення цін на електрику, газ та центральне опалення до економічно обґрунтованих;
- надання громадськості інформації про інструменти контролю держави за реалізацією інвестиційних програм в контексті витрат коштів, отриманих виробниками та постачальниками внаслідок підвищення тарифів, на модернізацію обладнання, введення енергоефективних технологій в виробництві, і долучення громадськості до реалізації таких інструментів;
- підвищення рівня відповідальності виробників та постачальників за якість надання послуг (включаючи центральне опалення);
- здійснення оплати за спожиті послуги в сфері енергетики лише відповідно до даних вузлів обліку;
- надання виключно адресних субсидій у грошовій формі домогосподарствам, які цього потребуватимуть.

3. Спрощення дозвільних процедур для впровадження нових проєктів генерації з ВДЕ.

- спрощення адміністративних і погоджувальних процедур для установок до 500 кВт шляхом впровадження концепції «єдиного вікна», через яке заявники (особливо, органи місцевого самоврядування та комунальні підприємства) могли би звернутись із пакетом необхідних документів та отримати в результаті передбачені законодавством договори без окремої комунікації з ОСР, ПУП, ДІАМ, НКРЕКП та ін.;
- вирішення конфлікту законодавчих норм будівельної та енергетичної галузі, що дозволить будувати дахові сонячні електростанції без отримання дозвільної документації від ДІАМ;

- створення на базі урядових інвестиційних агенцій окремого департаменту підтримки проєктів в галузі ВДЕ для потужністю 5 МВт та більше, до функціональних обов'язків якого належало би сприяння в реалізації таких проєктів та надання допомоги в вирішенні проблемних питань під час будівництва, пов'язаних із діями або бездіяльністю органів державної влади.

4. Розвиток впровадження розподіленої генерації з ВДЕ для фізичних та юридичних осіб.

- вдосконалення наявної системи адресних субсидій соціально незахищеним категоріям громадян з тим, щоб такі громадяни отримали фінансові стимули для інвестицій у енергоефективність власного житла та у різні форми підприємств, що розвивають генерацію з ВДЕ;
- лібералізація тарифної політики та встановлення економічно обґрунтованих тарифів на електроенергію для населення з;
- запровадження стимулюючого кредитування малої генерації під державні гарантії або за прикладом державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» з наданням доступу до кредитів для споживачів, а не інсталяторів чи інших гравців;
- інтеграція виробників електроенергії з ВДЕ у конкурентні ринки через розробку стимулюючого вторинного законодавства для агрегаторів;
- покращення регулювання енергетичних кооперативів. На зміну кооперативам повинні прийти енергетичні спільнот громадян, самоспоживачів, малої та розподіленої генерації, які мають стати новими гравцями на ринку. Для таких спільнот на початку в якості заохочення їх створення була б доцільною розробка пільгових умов для підключення до мереж, власне об'єднання, роботи на ринку. При цьому в контексті приєднання було б доцільним надання спільнотам права на утворення або оренду власних мереж, що дало б змогу реалізувати в Україні поняття «мікромережа» у його класичному розумінні;
- державна підтримка встановлення генеруючих установок, що працюються з використанням ВДЕ, на об'єктах критичної інфраструктури шляхом, в тому числі, підтримки донорів-юридичних осіб, що мають бізнес чи представництва в Україні.

Чому це важливо?

1. Нормалізація розрахунків на ринку ВДЕ.

Ринок повинен диктувати як ціну на електричну енергію, так і стимулювання тих чи інших джерел і способів генерації. Для цього необхідно відійти від ручного регулювання ринку та закривання прогалів і «дір» у ньому коштом створення все нових і нових механізмів ПСО. Вартість електричної енергії повинна бути економічно обґрунтованою і прокомунікованою із суспільством. Слід чітко демонструвати вартість вугілля, вартість закриття шахт, вартість утилізації ядерного палива та строки експлуатації атомних енергоблоків і як це впливає на ціну електроенергії зараз, як впливатиме через 2 і 5 років. Лише у випадку надання інформації щодо реального стану справ і мінімізації втручання у ціноутворення можна надати ринку поштовх для саморегуляції та, власне, виконання завдань енергетичного переходу.

Саме такий підхід до ціноутворення відповідатиме Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1227/2011 від 25 жовтня 2011 року про добросовісність та прозорість на гуртовому ринку електроенергії, в якому серед іншого наголошується, що важливо забезпечити, щоб споживачі та інші учасники ринку мали впевненість у добросовісності на ринках електричної енергії та природного газу, щоб установлені на оптових енергетичних ринках ціни відображали справедливий та конкурентний взаємозв'язок між пропозицією і попитом, та щоб не було практики генерування прибутків завдяки зловживанням на ринку.

Щодо виплат на ринку ВДЕ, то нормалізація ситуації з виплатами не повинна бути вторинним, неосновним аспектом діяльності регуляторних органів в сфері енергетики, оскільки поточна ситуація з виплатами не лише унеможливує будь-які нові інвестиції, але і може призвести до виходу наявних інвестицій з ринку.

В той же час, положеннями ст. 10 Енергетичної Хартії визначено, що кожна Договірна Сторона, відповідно до положень цього Договору, заохочує і утворює стабільні, рівноправні, сприятливі і гласні умови для інвесторів інших Договірних Сторін з метою здійснення капіталовкладень на її території.

Кожна Договірна Сторона дотримується будь-яких зобов'язань, які вона прийняла щодо інвестора чи капіталовкладення інвестора будь-якої іншої Договірної Сторони. Аналогічні положення фігурують фактично у всіх двосторонніх договорах України щодо захисту інвестицій та відповідно порушення взятих на себе державою зобов'язань може призвести до критичних наслідків і з правової точки зору. Окрім того слід зазначити, що нівелювання прав інвесторів в галузі ВДЕ не лише зупиняє інвестиції в цю сферу, але і є серйозним негативним сигналом для інвесторів в інші проєкти, що є значною перепорою для успішного післявоєнного відновлення України.

2. Визначення тарифів на теплову та електричну енергію відповідно до ринкових показників.

3. Спрощення дозвільних процедур для впровадження нових проєктів генерації з ВДЕ.

Спрощення дозвільних процедур в галузі ВДЕ сприятиме як більш швидкому розвитку сегменту малих гравців на ринку електроенергії так і покращенню інвестиційного клімату.

Окрім того розвиток розподіленої генерації наблизить Україну до імплементації Директиви 2018/2001 Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 року щодо просування використання енергії з відновлювальних джерел та IV Енергопакету, виконання настанов Регламенту Комісії (ЄС) № 2016/1388 від 17 серпня 2016 року про встановлення мережевого кодексу приєднання електроустановок до мереж.

Додатково варто зазначити, що українська енергетика, де це можливо, повинна рухатись до зменшення бюрократизації процесів, оскільки, на жаль, лише це може стати противагою ризиковості інвестицій, пов'язаних з територіальною близькістю РФ.

4. Розвиток впровадження розподіленої генерації з ВДЕ для фізичних та юридичних осіб.

Громадяни мають стати співвласниками енергетичного переходу. Це важливий соціальний компонент при якому енергетичний перехід є не зміною одних великих компаній на інші, а радше дорожньою картою із окресленим шляхом до енергетичної безпеки та незалежності для громадян. Саме цей аспект є особливо актуальним в Україні сьогодні, коли держава неспроможна створити передбачуване середовище для розвитку учасників ринку відновлюваної енергетики, зокрема, й для малих побутових споживачів та розподіленої генерації. Навіть у поточних умовах недостатньої урегульованості на рівні нормативно-правових актів посилюється тенденція до децентралізації енергетичних ринків, реалізується перехід від великих централізованих установок до децентралізованого виробництва електроенергії з відновлюваних джерел.

Більше того, слід окремо акцентувати увагу на тому, що лише розвиток розподіленої генерації може сприяти реальній енергонезалежності України та мінімізувати ризики від пошкоджень критичної енергетичної інфраструктури.

Окрім того, розвиток нецентралізованих об'єктів генерації зафіксований як один із способів досягнення умов EU Green Deal та плану REPower EU щодо швидкого зменшення залежності від російського викопного палива та прискорення «зеленого» переходу.